УДК 338.48

Білозерова Н.І.,
асистент, ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

У статті розглянуто тлумачення фінансової діагностики та визначення її особливості для підприємств туризму. Представлені методичні підходи для проведення фінансової діагностики підприємств туризму.

Ключові слова: фінансовий аналіз, діагностика, фінансова діагностика, фінансовий стан, метод, методичний підхід.

ВСТУП

Розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність і самостійність підприємств у підготовці та прийнятті управлінських рішень. Ефективність рішень багато в чому залежить від об'єктивності та своєчасності оцінювання існуючого і очікуваного фінансового стану підприємства.

Для ефективного управління розвитком підприємств необхідно мати уявлення не тільки про поточний стан, про результати господарської діяльності, тенденції, закономірності та характер змін, що відбуваються. У цьому контексті фінансова діагностика стає ефективним інструментом для інформаційно-аналітичного забезпечення управління розвитком діяльності підприємств туристичного бізнесу. Її результати є основою для прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Сучасність і постійні зміни в умовах існування підприємства вимагають особливої уваги до проблеми забезпечення фінансової стійкості організацій як умови їх ефективного функціонування та подальшого динамічного розвитку. Максимально достовірні та переконливі результати аналізу всіх сфер діяльності організації надає фінансова діагностика. Ототожнення понять «фінансовий аналіз» та «фінансова діагностика» не є правильним в умовах сьогодення. Фінансова діагностика надає можливість продуктивного використання всіх методик та функцій фінансового аналізу для прийняття правильних управлінських рішень.

Отже, метою статті є визначення особливостей та методичних підходів до фінансової діяльності підприємств туризму.

РЕЗУЛЬТАТИ

За результатами дослідження літературних джерел виявлено, що нині ще не склалося єдиного погляду на місце і роль фінансової діагностики і спостерігається обмеженість висвітлення у публікаціях змісту, завдань та методичного інструментарію її здійснення, яку окремі автори ототожнюють з економічним аналізом.

Передусім, розглянемо точки зору вітчизняних і зарубіжних вчених щодо понять фінансового аналізу і фінансової діагностики. Французький економіст Б. Коласс вважає, що займатися діагностикою — означає розглядати в динаміці симптоми явищ, які можуть стримувати досягнення поставлених цілей і завдань, створюючи небезпеку діяльності яка планується, що передбачає перегляд цілей і прогнозів [4]. Якщо ознака відома, це дозволяє швидко та досить точно встановити характер порушень, не здійснюючи безпосередніх змін, тобто без дій, які вимагають додаткових часу і коштів.

Ю. Бахрамов та В. Глухов дають наступне визначення: «діагностика економічної системи — це сукупність досліджень по визначенню цілей функціонування підприємства, способів їх досягнення та виявлення недоліків» [1].

На думку А. Вартанова «введення терміну «діагностика» зроблено не з ціллю визначення нового виду аналізу, а для того, щоб підкреслити, що основна увага повинна приділятися визначенню тих або інших економічних результатів діяльності підприємства». Розширюють межі діагностики та акцентують увагу на взаємозв'язку проблем підприємства В. Верба та Т. Решетняк. Дослідники розглядають діагностику як «процес детального та поглибленого аналізу проблем, виявлення факторів, що впливають на них, підготовки всієї необхідної інформації для прийняття рішення, а також виявлення головних аспектів взаємозв'язку між проблемами, загальними цілями та результатами діяльності підприємства». А. Муравйов трактує діагностику як спосіб встановлен-

ня характеру збоїв нормального перебігу господарського процесу на підставі типових ознак, властивих тільки цьому об'єкту. Тобто автор акцентує увагу лише на аналізі і контролі відхилень від нормального перебігу господарської діяльності підприємства. М. Глазов під діагностикою розуміє «вчення про методи і принципи розпізнавання дисфункцій і постановку діагнозу об'єкта, що аналізується з метою підвищення ефективності його функціонування, підвищення його життєздатності в умовах вільної конкуренції, вільного, нерегульованого ринку» [2].

Зокрема О. Раєвнєва та С. Степуріна у власній праці вказують, що термін «діагностика» (від грец. diagnostikos — здатний розпізнавати) означає розпізнавання стану об'єкта, який відповідає традиційній термінології економічного аналізу. Незважаючи на істотну багатоваріантність змісту терміна «діагностика», більшість авторів трактують її як розпізнавання стану об'єкта, що досліджується, як у ретроспективному, так і перспективному періодах [6].

О. Найденко у своїй праці розглядає діагностику як комплекс заходів з оцінки стратегічного потенціалу підприємства. Результатом діагностики має бути діагноз, тобто визначення та описання поточного і перспективного стану підприємства, його основних проблем та шляхів їх вирішення. Також автор зазначає, що центральним питанням у діагностиці є становлення симптомів ускладнень чи можливостей, а виявлення симптомів допомагає визначити основні проблеми [5].

За допомогою фінансової діагностики стає можливим не тільки відстеження стану об'єкта на кожному інтервалі часу, а й ідентифікація його стану. Так вважаємо, що під фінансовою діагностикою слід розуміти комплексну оцінку стану і визначення конкретного виявлення проблем підприємницького об'єкта, пов'язаного із розробкою шляхів і напрямків їх можливого розв'язання.

Діяльність підприємств туризму обумовлює певні особливості у визначенні фінансової діагностики. Особливості фінансової діагностики формування та використання фінансового капіталу в діяльності підприємств туризму передбачає здійснення повномасштабного фінансового аналізу за результатами діяльності на ринку туристичних послуг та відпрацювання оптимальних своєчасних пропозицій щодо усунення виявлених різноманітних недоліків, і тому повинна бути обов'язковою складовою управління будь-якого туристичного підприємства. В основі фінансової діагностики підприємств туризму повинні бути постійний аналіз та контроль за складом, структурою та рухом фінансового капіталу, визначення їх раціональної структури і обсягу. З вищезазначеного фінансова діагностика підприємства туризму повинна включати окрім оцінки його фінансового стану аналіз цінової політики, попит пропозицію на ринку туристичних послуг тощо.

Таким чином, фінансова діагностика підприємств туризму значно розширює коло проблем для вивчення і дозволяє вирішувати більш складні проблеми стратегічного характеру. В умовах ринкової економіки підприємства туризму вступають в конкурентні відносини на ринку туристичних послуг. Для уникнення банкрутства і забезпечення високої конкурентоспроможності підприємствам туризму необхідна постійна та систематична фінансова діагностика. Фінансова діагностика є одним із інструментів дослідження ринку та забезпечення конкурентоспроможності підприємства туризму, за допомогою якого відбувається раціональний розподіл фінансового капіталу.

Основними завданнями фінансової діагностики формування та використання фінансового капіталу підприємств туризму повинні бути: об'єктивна оцінка динаміки ліквідності та платоспроможності підприємства; оцінка рентабельності та фінансової стійкості підприємства; визначення ефективності використання фінансового капіталу; аналіз забезпеченості його власними оборотними коштами; визначення стану підприємства на ринку туристичних послуг та кількісна оцінка його конкурентоспроможності. Застосування фінансової діагностики дозволяє не тільки визначити потребу фінансового капіталу, а і сприяє уникненню встановлення необґрунтованих фінансових нормативів при фінансовому плануванні та здійсненню жорсткого контролю за їх раціональним використанням.

Слід зауважити, що проведення фінансової діагностики буде неповним без розробки фінансових планів і прогнозів щодо напрямів і способів поліпшення фінансового забезпечення. Відповідно до результатів та висновків діагностики обираються методи фінансового забезпечення, які найбільше відповідають його фінансовому стану та його потенціалу і ринковим можливостям та впливу зовнішнього середовища.

Фінансова діяльність підприємств туризму обумовлюється дією внутрішніх і зовнішніх чинників та інтенсивністю їх впливу на ефективність процесу фінансового забезпечення. Саме тому доцільною є оцінка використання позитивної дії чинників, ефективності обмеження негативного їх впливу. Серед тих факторів, які зумовлюють найбільший вплив відмітимо: форма власності і організаційно-правові форми діяльності підприємств туризму, фактичні розміри надання турис-

тичних послуг, фінансовий стан, теоретична і практична можливість залучення додаткового фінансового капіталу з різних джерел, стратегічні цілі і поточні завдання функціонування на певному проміжку часу, фінансова політика підприємства, рівень управління тощо. Тому, для фінансової діагностики формування та використання фінансового капіталу в діяльності підприємств туризму доцільно застосовувати наступні критерії оцінки: стан фінансової діяльності; структура витрат надання туристичних послуг; обсяг фінансових результатів; обсяг та структура фінансового капіталу; обсяг та структура джерел фінансового забезпечення; структура дебіторської та кредиторської заборгованості; показники фінансових потоків. На підставі цих критеріїв визначається інтегральна функція, значення якої характеризує стан фінансового забезпечення, і на основі якої має прийматися відповідне управлінське рішення.

Передусім слід зазначити, що проведення фінансової діагностики на підприємствах туризму потребує виділення відповідних методичних підходів тобто сукупності методів вирішення конкретного завдання.

Необхідно відзначити, що в існуючій економічній літературі зустрічаються різноманітні методичні підходи щодо здійснення фінансової діагностики суб'єктів господарювання. Так надаються пропозиції при аналізі фінансового стану розраховувати коефіцієнти платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості тощо. Спроби систематизувати методичне забезпечення фінансової діагностики в економічній літературі майже не спостерігаються. Учені-економісти зосереджуються на висвітленні окремих методичних підходів до діагностики фінансового стану, що, ґрунтуються, головним чином, на використанні інтегральних показників або системи часткових показників.

Основними методичними підходами, які можуть бути використані під час фінансової діагностики є:

1. Агрегатний, коефіцієнтний та інтегральний підходи до фінансової діагностики:

• агрегатний підхід полягає в обчисленні оціночних агрегатів, що розраховуються ґрунтуючись на фінансовій звітності, на підставі якого будується балансова модель оцінки фінансової стійкості підприємства;

• коефіцієнтний підхід заснований на розрахунку відносних показників (коефіцієнт автономії, абсолютної ліквідності рентабельності тощо);

• інтегральний підхід, який передбачає використання спеціально розроблених економіко-математичних моделей для отримання узагальнюючого висновку.

2. Математичні та графічні методи:

• математичні методи передбачають розрахунок цифрових значень показників, на основі яких робиться остаточний висновок.

• графічний метод передбачає побудову «поля оцінювання», його поділ на певні сегменти. Графічний метод можна використовувати як допоміжний інструмент [3].

Зазначені методи та підходи для проведення фінансової діагностики є загальними і тому, повинні бути адаптовані до специфіки функціонування підприємств туризму. Після обрання методу здійснення фінансової діагностики, слід провести збір інформації та передбачити створення інформаційного поля. Для фінансової діагностики варто використовувати зовнішню та внутрішню інформацію.

До зовнішньої інформації відноситься: відкрита інформація офіційних джерел та засобів масової інформації, звітів, реклами, Інтернету. Доречно здійснити й оцінку зовнішнього середовища. Нині, дія зовнішніх чинників, які впливають на формування і ефективне використання фінансового капіталу підприємств туризму, істотно збільшилась, а внутрішня потреба в раціональному управлінні рухом фінансового капіталу шляхом прогнозування, планування, нормування, значно загострилася.

Внутрішня інформаційна база створюється на підставі фінансової, статистичної, бухгалтерської та податкової звітності, а також матеріалів ревізій та внутрішнього аудиту, наказів та розпоряджень керівного складу, доповідних та пояснювальних записок, програм, планів та проектів розвитку підприємств туризму.

Внутрішній аналіз — використовує всю достовірну інформацію про стан справ підприємства туризму, якою володіє лише певне коло осіб, як правило, керівництво і його підрозділи. Внутрішній фінансовий аналіз глибше досліджує стан фінансового забезпечення на підприємстві, ефективність використання фінансового капіталу, оскільки проводиться на підставі оперативної бухгалтерської

інформації. Результати внутрішнього аналізу використовуються для планування, контролю та прогнозування формування та використання фінансового капіталу в діяльності підприємств туризму.

Діагностика може бути проведена з використанням кількісної, якісної та змішаної інформації. Кількісна інформація ґрунтується на інформації фінансової звітності. Якісна інформація надходить від експертів, які збирають та оцінюють інформацію, така інформація носить суб'єктивний характер. Змішана інформація базується на поєднанні даних кількісної та якісної інформації. Після збору та упорядочення і систематизації інформації доцільно проведення аналізу фінансового забезпечення підприємств туризму.

Обов'язковим є проведення аналізу динаміки показників, яка проводиться шляхом порівняння фактичних показників з плановими показниками та показниками за минулі періоди. Фінансовий аналіз може бути зовнішнім та внутрішнім. Зовнішній аналіз базується на звітних даних, базою аналізу є обмежена частина інформації про діяльність підприємства туризму.

Наступний крок здійснення фінансової діагностики підприємств туризму повинен передбачати співставлення розрахованих показників з певними еталонами та нормативами. Еталони являють собою певні стандарти, які розроблені спеціалістами безпосередньо для конкретного підприємства туризму. На противагу цьому, нормативи можуть бути державні, галузеві та внутрішні, і являють собою допустимі критичні значення. В результаті співставлення та порівняння розрахованих показників з ними встановлюються відхилення факту від плану та визначається рівень прийнятності виявлених відхилень. Після цього можна встановлювати діагноз, а саме здійснити оцінку фінансового забезпечення підприємства туризму, виявити «сильні» та «слабкі» сторони, визначити чинники, які зумовили недостатній рівень фінансової забезпеченості функціонування підприємств туризму, а також, окреслити заходи щодо резервування та використання надмірних обсягів забезпечення фінансовими ресурсами.

У процесі формування структури джерел фінансового капіталу здійснюється розгляд можливих варіантів розвитку туристичного підприємства. Для кожного варіанта розвитку слід визначити оптимальну структуру джерел фінансового капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості.

ВИСНОВКИ

Таким чином, узагальнення результатів діагностики формування та використання фінансового капіталу в діяльності туристичного підприємства і дозволить приймати ефект управлінського рішення щодо фінансового забезпечення.

Застосування розробленого алгоритму фінансової діагностики формування та використання фінансового капіталу в діяльності підприємств туризму сприятиме їх ефективності, а також істотно підвищить точність прогнозування та знизить ризиковість діяльності підприємств туризму, що є важливим в умовах викликів та запитів сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахрамов Ю.М. Финансовый менеджмент: учебник для ВУЗов (стандарт третьего поколения) / Ю.М. Бахрамов, В.В. Глухов. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2011. — 495 с. — С. 89-92.

2. Глазов М.М. Управление персоналом: анализ и диагностика персонал-менеджмента: учебник для ВУЗов / М.М. Глазов, И.П. Фирова, О.Н. Истомина. — СП-б.: ООО «Андреевский издательский дом», 2007. — 251 с. — С. 115.

3. Городня Т.А. Економіка туризму: теорія і практика: Навчальний посібник / Т.А. Городня, А.Ф. Щербак. — К.: Кондор-Видавництво, 2012. — С. 211-217.

4. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы: Учеб. пособие для вузов / Пер. с франц.; под ред. Я.В. Соколова. — М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. — 576 с.

5. Найденко О.Є. Методика діагностики стану внутрішнього середовища підприємства / О.Є. Найденко // Вісник Східноукраїнського нац. університету ім. Володимира Даля: Науковий журнал. — 2005. — №5. — Частина 2. — С. 162-170.

6. Раєвнєва О.В. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства / О.В. Раєвнєва, С.О. Степуріна // Економіка та регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. — 2005. — №3 (6). — С. 74-81.

Стаття надійшла до редакції 1 жовтня 2013 року